

II. КОГНІТИВНІ ТА КОМУНІКАТИВНО-ПРАГМАТИЧНІ АСПЕКТИ ЛІНГВІСТИКИ

Юлія Артемова
(м. Рівне)

УДК 81'271

ІСТОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЇ В КОНТЕКСТІ ЗМІНИ ЛІНГВІСТИЧНИХ ПАРАДИГМ

У статті зроблена спроба окреслити переорієнтацію сучасних лінгвістичних досліджень шляхом аналізу процесу зміни наукових парадигм. Обумовлено, що парадигма лінгвістики XXI століття набула антропоцентричної спрямованості й мову досліджують як репрезентативну форму людської свідомості та продукт творчості мовної особистості. У сфері гуманітарних дисциплін виразом антропоцентричної спрямованості стала активізація культурологічних досліджень, тобто з'ясування феномену культури, що містить усе різноманіття діяльності людини й реалізацію цієї діяльності в мові. Однією з найперспективніших лінгвістичних дисциплін, що досліджують зв'язок мови та культури, є лінгвокультурологія, понятійно-термінологічний та методологічний апарат якої перебуває ще на стадії формування. У цій розвідці проаналізовано основні праці мовознавців у галузі лінгвокультурології та виявлено окремі відмінності в поглядах учених на визначення, об'єкт, предмет, основні поняття нової лінгвістичної науки.

Ключові слова: лінгвістика, наукова парадигма, антропоцентризм, лінгвокультурологія, мова, культура.

Постановка проблеми. Визначальним елементом у мовознавстві XXI століття є питання взаємозалежності людини й мови, а точніше, людини як суб'єкта мовної діяльності. У сучасних лінгвістичних дослідженнях у контексті антропоцентричної парадигми людину перебуває на першому місці, а мову розглядають як її найважливішу складову та найбільш значущу характеристику. Сучасна тенденція до інтеграції в розвитку гуманітарних наук зумовлює потребу у використанні лінгвістами результатів наукових досліджень представників суміжних галузей знань, зокрема таких, як: культурологія, етнографія, соціологія, психологія тощо. На ґрунті такої тенденції надзвичайно активізувалися дослідження особливостей мовно-культурних зав'язків, центром яких постає людина. На зламі тисячоліть почала активно розвиватися лінгвокультурологія – нова лінгвістична наука синтезувального типу, яка через недостатню вивченість та невідповідність різних підходів до визначення її об'єкта, предмета, основних одиниць дослідження наразі є надзвичайно перспективною та актуальною. Феномен поєднання лінгвістики й культурології вимагає детального вивчення як у теоретичному, так і в практичному аспекті. Сьогодні спостерігаємо появу значної кількості наукових праць у галузі лінгвокультурології, що стало одним із визначальних чинників її утвердження як самостійного напрямку дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У ґрунтовних лінгвістичних працях таких науковців, як М. Ф. Алефіренко, Н. Д. Арутюнова, В. В. Воробйов, В. В. Жайворонок, В. І. Карасик, В. І. Кононенко, В. А. Маслова, Л. І. Мацько, Т. В. Радзівська, О. О. Селіванова, Ю. С. Степанов, В. Н. Телія та ін., описано та схарактеризовано мову в контексті аналізу мисленнево-мовленневої діяльності її носіїв, що пов'язана з національною

ідентичністю та культурою мовної особистості. Наукові розвідки визначають пріоритетні напрями у вивченні взаємозалежності мови та культури, які сприяють поглибленому розумінню лінгвокультурології. Лінгвокультурологічні праці сучасності зображують культурологічний аспект різних текстів та різних мовних одиниць, що можна простежити в працях Л. А. Ковбасюк, О. Ю. Малюка, А. В. Скрипника.

Мета статті: простежити становлення лінгвокультурології як актуальної галузі лінгвістики в контексті зміни наукових парадигм та висвітлити основні погляди мовознавців на лінгвокультурологію.

Виклад основного матеріалу дослідження. Незаперечним є той факт, що елементи будь-якої науки досліджують з різних боків. Застосовують велику кількість відмінних підходів до вивчення наукового явища, є багато варіантів розуміння досліджуваних феноменів науки. В історії мовознавства простежуємо таку ж тенденцію, що, безперечно, є позитивним явищем, адже дозволяє вивчати мову з різних ракурсів, застосовувати різні аспекти для її вивчення. Залежно від певного історичного періоду, суспільно-політичного ладу, етапу розвитку науки загалом, у лінгвістиці періодично простежується зміна пріоритетів дослідницької уваги. Це призводить до того, що та чи та мовознавча проблема починає розглядатися з іншого, відмінного від попереднього погляду. Для забезпечення внутрішньої єдності різноманіття неоднакових думок, гіпотез та ідей наприкінці 50-х років ХХ ст. уведено до наукового обігу поняття наукової парадигми. Термін «парадигма наукового знання» вперше застосував Т. Кун у праці «Структура наукових революцій (1961)», окресливши парадигму як «визнані всіма наукові досягнення, що протягом певного часу дають модель постановки проблем і їхніх розв'язок науковому співтовариству» [11, с. 10].

Лінгвістика кінця ХХ – початку ХХІ ст. упевнено йде шляхом від іманентної, так званої «чистої» лінгвістики, до відкритої для зовнішніх впливів лінгвістики, яка вільно інтегрує з іншими науками. Поява нових мовознавчих напрямів знаменує зміну наукових парадигм, а, отже, наукову революцію (за Т. Куном). І це пов'язано з прагненням пояснити мову як глобальний засіб комунікації, усебічно описати її в усіх проявах.

У мовознавстві традиційно виділяють три наукові парадигми: «1) порівняльно-історичну (контрактивну, зіставну) парадигму, яка ґрунтується на порівняльно-історичному методі і властива лінгвістичним дослідженням ХІХ ст.; 2) системно-структурну парадигму, основою якої стає слово з усіма його аспектами в межах мовної системи; 3) антропоцентричну парадигму, що ґрунтується на дослідженні того, що відбулося і нині відбувається з мовою та інтерпретованим людиною світом з позиції самої людини» [8, с. 6]. Український мовознавець О. О. Селіванова виділяє такі основні наукові парадигми лінгвістики: порівняльно-історична (генетична); структуралістська (таксономічна); комунікативно-функціональна (прагматична); когнітивна (когнітивно-дискурсивна); синергетична парадигма [14, с. 22–36]. Саме в ракурсі антропоцентричної або когнітивної парадигми (за О. О. Селівановою) відбуваються лінгвістичні дослідження сьогодні, у її межах інтереси «переключаються з об'єкта пізнання на суб'єкт, тобто аналізується мова у людині і людина в мові» [12, с. 6]. Відтак у межах нової наукової парадигми, основними рисами сучасної лінгвістики є: експансіонізм, антропоцентризм, неофункціоналізм, експланаторність, які проявляються в нових лінгвістичних напрямках дослідження.

Про формування нової наукової парадигми в галузі гуманітарних і власне філологічних досліджень науковці почали говорити ще наприкінці минулого століття

(Н. Д. Арутюнова, В. Н. Телія). Тоді ж були викладені й основні теоретичні положення деяких нових дисциплін, що представляють цю парадигму. Серед основних чинників, що сприяли зазначеним змінам, варто виділити загальну «гуманізацію» наукових досліджень упродовж усього ХХ століття, антропоцентризм у розвитку наукової думки. Епоха настроїв у науці призвела до появи нових наукових напрямів і дисциплін, які останнім часом привертають дедалі більшу увагу дослідників і є надзвичайно актуальними сьогодні.

З огляду на тяжіння нових мовних досліджень до експансіонізму як одного з найважливіших принципів антропоцентричної парадигми, на межі ХХ та ХХІ ст. формується велика кількість нових міждисциплінарних наук. Ще на початку минулого ХХ століття відомий лінгвіст І. О. Бодуен де Куртене передбачав такий напрям у розвитку мовознавчої науки, стверджуючи, що «мовні узагальнення охоплюватимуть ширші кола, поєднуючи мовознавство з іншими науками: психологією, антропологією, соціологією, біологією» [2, с. 3–18]. Тож не є дивним те, що сучасні наукові гіпотези і теорії виникають і формуються на основі взаємопроникнення й аналізу різних наук, об'єктом уваги яких є людина. Великий потенціал сьогодні мають такі відносно нові лінгвістичні дисципліни, як психолінгвістика, соціолінгвістика, етнолінгвістика, лінгвокультурологія та ін.

У галузі гуманітарних дисциплін стала помітна активізація саме культурологічних досліджень, тобто дослідження феномену культури, що об'єднує все різноманіття діяльності людини і результатів реалізації культури в мові. Беззаперечним є той факт, що сучасна гуманітарна наука прагне до ґрунтовного вивчення соціального контексту мови, ролі мови в житті певного народу, до питань особливостей формування національного менталітету та окремої мовної особистості. Визначенню світогляду народів через їхні мови дав початок ще В. фон Гумбольдт, який уперше сформулював положення про взаємозв'язок характеру мови і характеру народу. Актуальними стали твердження про те, що «різні мови за своєю суттю, за своїм впливом на пізнання і почуття є в дійсності різними світобаченнями» і що «своєрідність мови впливає на сутність нації, тому ретельне вивчення мови повинно включати все, що історія і філософія пов'язують з внутрішнім світом людини» [6, с. 370–377]. Новизна такого підходу полягала в тому, що за різними мовними формами вчений побачив відмінності в способах мислення і сприйняття дійсності і зробив висновок про те, що в мові втілюється своєрідність культури. Ідеї В. фон Гумбольдта отримали своє продовження в працях О. Потебні, А. Мейє, Ж. Вандерієса, Е. Бенвеніста. Сформувався безліч самостійних напрямів, у кожному з яких складалося своє розуміння зв'язків мови й культури. Отже, для лінгвістики факт відображення національної культури в мові не є новим, адже є багато наук, які більшою чи меншою мірою займаються проблемою зв'язків мови та культури. Проте варто зосередити увагу саме на лінгвокультурології, що сформувалася на базі культурології, етнолінгвістики, лінгвокраїнознавства, соціолінгвістики. «Лінгвокультурологія, – на думку В. А. Маслової, – це продукт антропоцентричної парадигми в лінгвістиці» [12, с. 8].

Термін «лінгвокультурологія» з'явився в останнє десятиліття ХХ ст. на ґрунті досліджень російської фразеологічної школи, очолюваної мовознавцями, такими, як В. Н. Телія, Ю. С. Степанов, А. Д. Арутюнова, В. В. Воробйов, В. А. Маслової та ін. «Якщо культурологія досліджує самосвідомість людини у ставленні до природи, суспільства, історії, мистецтва та інших сфер його соціального й культурного буття, а мовознавство розглядає світогляд, який відображається і фіксується в мові, то лінгвокультурологія має своїм предметом і мову, і культуру, що перебувають у діалозі, взаємодії» [12, с. 56].

Наявні сьогодні наукові розвідки в галузі актуальних проблем сучасної лінгвістики не оминають своєю увагою питань, що стосуються лінгвокультурології. На нашу думку, це є показовим у плані того, що ні понятійно-термінологічний, ні методологічний апарати дослідження цієї лінгвістичної науки ще не є до кінця сформованими. Це свідчить про те, що «процес становлення у лінгвокультурології ще не завершився; про те, що, перебуваючи в рамках єдиного з лінгвокогнітивістикою об'єкта, лінгвокультурологія ще не визначила параметри свого предмета вивчення... про необхідність пошуку лінгвокультурологією власних завдань, предмета, теоретичної платформи, методології та методів дослідження, які б відрізняли її від інших когнітивних наук – когнітивної психології і когнітивної лінгвістики» [1, с. 6].

Сьогодні маємо дослідження багатьох вітчизняних та зарубіжних мовознавців у галузі лінгвокультурології, у зв'язку із цим виникають певні розбіжності у виокремленні цієї науки серед інших суміжних лінгвістичних дисциплін, а отже, з'являються відмінності в трактуванні самого визначення «лінгвокультурологія». Варто звернути увагу на суперечності в дефініціях, запропонованих відомими лінгвістами. Деякі науковці, зокрема В. Н. Телія, визначають лінгвокультурологію як частину етнолінгвістики, присвячену вивченню й опису кореспонденції мови і культури в їхній синхронній взаємодії [16, с. 217]. Інші, наприклад В. А. Маслова, – що це «принципово різні науки. Якщо етнолінгвістика оперує переважно історично значущими даними і прагне в сучасному матеріалі виявити історичні факти того чи того етносу, «... то лінгвокультурологія досліджує і історичні, і сучасні мовні факти через призму духовної культури», а «лінгвокраїнознавство є складовою частиною лінгвокультурології». Отже, В. А. Маслова подає таке визначення: «Лінгвокультурологія – це галузь лінгвістики, що виникла на стику лінгвістики й культурології, і досліджує прояви культури народу, які відбилися і закріпилися в мові» [12, с. 9]. Дослідниця за предмет лінгвокультурології бере дев'ять типів лінгвокультурних одиниць і явищ: 1) слова і вирази, що є предметом лінгвокраїнознавства; 2) міфологізовані культурномовні одиниці (міфологеми); 3) паремії; 4) символи та стереотипи, еталони й ритуали; 5) образи; 6) мовленнєва поведінка; 7) стилістичний уклад мови; 8) мовленнєвий етикет; 9) взаємодія релігії й мови [12, с. 303].

О. О. Селіванова розглядає лінгвокультурологію як окрему галузь етнолінгвістики, що виникла завдяки «посилению акцентування сучасної етнолінгвістики на сферах «мови культури», «культури в мові», «мови в культурі». Лінгвокультурологія як окрема галузь, для якої однією з базових наук стала культурологія, поки що залишається в межах етнолінгвістики або декларується окремими школами та науковцями як базова сфера їхніх досліджень. Хоча мовознавець також зазначає, що «інтеграційна проблематика лінгвістики й культурології виходить за межі етнолінгвістики, адже предметом культурології є не лише етнічні культури, а й цивілізаційна, глобальна культура, культури різних епох у діахронічному висвітленні, культури різноманітних... угруповань. Тому лінгвокультурологія має реальну тенденцію до формування окремої маргінальної мовознавчої дисципліни на межі етнолінгвістики та соціолінгвістики...» [14, с. 260].

У дослідженні російського лінгвіста В. В. Воробйова зацентровано на зв'язку понять «мова – нація (національна особистість) – культура» і, зокрема, на внутрішньому духовному світі людини. Автор проводить паралелі з етнолінгвістикою, культурною антропологією, культуро-психологією, лінгвокраїнознавством, соціолінгвістикою. Науковець запропонував концепцію лінгвокультурологічного поля й обстоює необхідність дослідження мови саме в

його межах. «Лінгвокультурологія, за його визначенням, це закономірний ступінь в галузі філологічних та інших гуманітарних наук; це наукова дисципліна синтезуючого типу, прикордонна між науками, що вивчають культуру, і філологію (лінгвістику), а не аспект викладання мови, як лінгвокраїнознавство» [4, с. 32]. Предметом дослідження лінгвокультурології автор називає «матеріальну і духовну культуру, створену людством..., матеріалізований об'єкт культури, продукт виробництва, творчої праці, твори культури, виражені в мові, тобто все, що становить «мовну картину світу»» [4, с. 18].

Показовим у дослідженнях В. В. Воробйова є те, що він уводить основну одиницю лінгвокультурологічного аналізу – лінгвокультурему, визначаючи її як «діалектичну єдність лінгвістичного й екстралінгвістичного (понятійного і предметного) змісту» [4, с. 44–45]. Мовознавець об'єднав під назвою «лінгвокультурема» всі одиниці мови, що, на думку В. А. Маслової, «набули символічного, еталонного, образно-метафоричного значення в культурі й узагальнюють результати власне людської свідомості, тобто це безеквівалентні одиниці; міфологізовані одиниці; пареміологічні одиниці; символи, стереотипи, ритуали, еталони; образи; стилістично марковані одиниці; етикетні мовні одиниці; одиниці, що належать до християнської культури» [12, с. 36]. Лінгвісти В. І. Карасик, Г. Г. Слишкін увели до наукового обігу термін «лінгвокультурний концепт», який складається з понятійного, образного та ціннісного компонентів. Існує також інше визначення поняття мовного вираження культурного концепту, подане в працях російських лінгвістів Є. М. Верещагіна, В. Г. Костомарова, Н. Д. Бурвікової. Учені впроваджують термін «логоепістема», під яким розуміють «знання, що несе слово як таке – своєю внутрішньою формою, індивідуальною історією, власними зв'язками з культурою» [3, с. 7].

Важливим у сфері мовно-культурних пошуків сьогодні є посібник М. Ф. Алефіренка «Лінгвокультурологія. Ціннісно-смісловий простір мови». У ньому чи не вперше репрезентована вся системна панорама становлення та розвитку лінгвокультурології. Мовознавець визначає лінгвокультурологію як «наукову дисципліну, предметом вивчення якої є репрезентація у мові фактів культури, своєрідним продуктом якої є так звана лінгвокультура» [1, с. 14]. Науковець робить аналіз взаємодії мови й культури, когнітивних основ методології та методів лінгвокультури, розглядає та уніфікує основні одиниці культури та лінгвокультури через призму лінгвістики, когнітології та синергетики. М. Ф. Аліференко торкається проблем ціннісно-сміслового сприйняття світу, лінгвокультурних параметрів, ментальності, мовної картини світу та лінгвокультурами. Мовознавець акцентує увагу на відмінності понять «значення – концепт – поняття» та зосереджується на синергетиці лінгвокультури загалом та концепту зокрема.

Вагомим надбанням для розвитку української етнолінгвістики та лінгвокультурології стали також праці В. Жайворонка. У праці «Українська етнолінгвістика. Нариси» мовознавець детально проаналізував місце етнолінгвістики, культурології, етнології, фольклористики, психології, поетики тощо в культурно-освітньому просторі України.

Ще один український лінгвіст В. І. Кононенко визначає об'єкт лінгвокультурології як: «...встановлення взаємних зумовленостей культури й мови залежно від культурологічної і мовної компетенції людини – носія цієї мови та цієї культури. Предметним наповненням лінгвокультурології є передусім тексти в їхніх різновидах і виявах з урахуванням духовно-концептуальних, образно-метафоричних, символічних та інших знань... У цій «культуротворчій» спрямованості мови проглядаються аспекти лінгвістичного аналізу, що спираються на категорії поняття, значення, смислу, образу, дискурсу, тобто логіко-когнітивного

вивчення мови. Складні процеси участі культури у творенні мовного середовища потребують опрацювання таких проблем, як, скажімо, культурна семантика мовних одиниць, культурно-мовна компетенція носія мови...» [9, с. 26]. Автор глибоко досліджує такі важливі питання: теоретичні засади лінгвокультурології, лінгвокультурологічні аспекти текстів; образи, оцінки, асоціації; словесні символи в національній культурі; духовно-культурні концепти.

Спробу узагальнити об'єктно-предметні пошуки лінгвокультурологів, яка, на нашу думку, є конкретною та доцільною, робить Л. І. Мацько, визначаючи об'єктом лінгвокультурології «взаємозв'язки мови й культури, їхню взаємодія, предметом – мовні одиниці, що несуть культурологічну інформацію, культурні цінності у формах національної культури та національної мови, мова як форма культури і словесне мистецтво як культура». Метою лінгвокультурології науковець називає «вивчення способів, засобів і форм, якими мова зберігає в лінгвокультурах елементи культури й передає їх через тексти в суспільну мовну практику» [13, с. 61].

З усього вищезазначеного формується розуміння того, що лінгвокультурологія передусім спрямована на систему культурних цінностей, яка сформована в сучасному житті суспільства, орієнтована на об'єктивну та повну інтерпретацію наявної інформації про явища і факти з різних сфер культурного життя країни. Бачимо сформовану думку про те, що інформація про дійсність, у якій перебуває людина, зберігається в її свідомості у формі різних концептів, які розглядаються сучасною лінгвістикою в когнітивному, лінгвокультурологічному та психолінгвістичному аспектах. Лінгвокультурологія вивчає мову як феномен культури. Це певне бачення світу крізь призму національної мови, коли мова виступає як виразник особливої національної ментальності.

Висновки дослідження. Сучасна лінгвістика, без сумніву, розвивається на ґрунті антропоцентричної парадигми, тобто на дослідженні мови в нерозривному зв'язку з життям людини. Активно застосовується діяльнісний науковий принцип, що має в пріоритеті чинники, які здатні забезпечувати використання мови суб'єктом комунікативної діяльності для досягнення конкретних цілей. Мова – динамічна система, яка постійно перебуває в стані руху, оновлення, переорієнтації цілей. Лінгвокультурологія не може не цікавитися результатом змін, що відбуваються в мові, адже вони впливають на структури свідомості, змінюють набір культурних кодів. Культура ж існує й розвивається у вербальному просторі мови. Змінюється цей простір – змінюється й сама культура, – звідси і впливає взаємозалежність мови та культури. Через великий потенціал результатів таких взаємовпливів і виникає широка зацікавленість сучасних мовознавців вивченням лінгвокультурології. Проте, як бачимо, термінологічна система та методологічний апарат лінгвокультурології наразі перебувають на стадії розвитку, її розробкою займаються названі та інші авторитетні лінгвісти. Сьогодні з'являється значна кількість нових ґрунтовних досліджень у галузі лінгвокультурології та зіставної лінгвокультурології, активно розвивається їхній методологічний апарат, здійснюється аналіз лінгвокультурологічних одиниць, зафіксованих у художніх творах, фольклорних і релігійних дискурсах, легендах, міфах, що узагальнюють результати свідомості людини.

Перспективи подальших наукових розвідок. На сучасному етапі розвитку лінгвокультурології глибоко досліджуються її базові поняття, такі, як: національна мовна особистість, мовна картина світу, культурний концепт, лінгвокультурний концепт та лінгвокультура. Наразі актуальним залишається глибинне розкриття поняття концепту як центральної одиниці всієї лінгвістики антропоцентричного спрямування. Важливим є

завдання проаналізувати це поняття саме в лінгвокультурологічному аспекті, існує потреба в узагальненні всіх значень, уміщених у концепт, та вивчити мовне вираження цих значень – лінгвокультурному як основну одиницю лінгвокультурології. У таких напрямках і простежуємо перспективи подальших досліджень, з огляду на активність вивчення мови як носія культурної інформації, мови, яка акумулює всі надбання національної культури, мови як самого явища культури.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алефиренко Н. Ф. Лингвокультурология. Ценносно-смысловое пространство языка : [учебное пособие] / Н. Ф. Алефиренко – Москва : Флинта, Наука, 2010. – 352 с.
2. Бодуэн де Куртенэ И. А. Языкознание иди лингвистика XIX века / И. А. Бодуэн де Куртенэ // Избранные труды по общему языкознанию. Т 2. – Москва : АН СССР, 1963. – С. 3–18.
3. Верещагин Е. М. Язык и культура. Лингвострановедение в преподавании / Е. М. Верещагин, В. Г. Костомаров. – Москва : Изд-во МГУ, 1990. – 246 с.
4. Воробьёв В. В. Лингвокультурология (теория и методы) : монография / В. В. Воробьёв. – Москва : Изд-во РУДН, 1997. – 331 с.
5. Голубовська І. О. Актуальні проблеми сучасної лінгвістики : курс лекцій / І. О. Голубовська, І. Р. Корольов. – Київ : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2011. – 223 с.
6. Гумбольдт В. О различии строения человеческих языков и его влияния на духовное развитие человечества / В. Гумбольдт // Избр. труды по языкознанию. – Москва, 1984. – 400 с.
7. Жайворонок В. В. Українська етнолінгвістика : Нариси : навчальний посібник [для студентів вищих навчальних закладів] / В. В. Жайворонок – Київ : Довіра, 2007. – 262 с.
8. Ковбасюк Л. А. Сучасні лінгвістичні теорії: лекційні, практичні, самостійні модулі та тести: навч.-метод. посіб. / Л. А. Ковбасюк, Н. В. Романова. – Херсон : Вид-во ХДУ, 2008. – 96 с.
9. Кононенко В. І. Українська лінгвокультурологія : навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів / В. І. Кононенко. – Київ : Вища школа, 2008. – 327 с.
10. Коппель О. Парадигма // Українська дипломатична енциклопедія: У 2-х т. / Редкол. : Л. В. Губерський (голова) та ін. – Київ : Знання України, 2004 – Т.2 – 812 с.
11. Кун Т. Структура наукових революцій / Т. Кун. – Київ : Port-Royal, 2001. – 228 с.
12. Маслова В. А. Лингвокультурология : учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / В. А. Маслова. – Москва : Издательский центр «Академия», 2001. – 208 с.
13. Мацько Л. Лінгвокультурологічний аналіз художнього тексту / Л. Мацько // Культура слова. – 2011. – Вип. 75. – С. 56–66.
14. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями і проблеми : підручник / О. О. Селіванова. – Полтава : Довкілля-К, 2008. – 712 с.
15. Серіо П. В поисках четвертой парадигмы / П. Серіо // Философия языка: в границах и вне границ. Т. 1. – Харьков : Око, 1993. – С. 37–52.
16. Телия В. Н. Русская фразеология. Семантические, прагматические лингвокультурологические аспекты / В. Н. Телия. – Москва : Школа «Языки русской культуры», 1996. – 288 с.

Артемова Ю. История становления и развитие лингвокультурологии в контексте изменения лингвистических парадигм

В статье сделана попытка описать переориентацию современных лингвистических исследований путем анализа процесса изменения научных парадигм. Оговорено, что парадигма лингвистики XXI века приобрела антропоцентрической направленности и язык исследуется как репрезентативная форма человеческого сознания и продукт творчества

языковой личности. В области гуманитарных дисциплин выражением антропоцентрической направленности стала активизация культурологических исследований, то есть выяснения феномена культуры, включающий в себя все многообразие деятельности человека и реализацию этой деятельности в языке. Одной из самых перспективных лингвистических дисциплин, исследующих связь языка и культуры, является лингвокультурология, понятийно-терминологический и методологический аппарат которой находится еще в стадии формирования. В данной работе проанализированы основные труды авторитетных языковедов в области лингвокультурологии и выявлены отдельные различия во взглядах на определение, объект, предмет, основные понятия новой лингвистической науки.

Ключевые слова: лингвистика, научная парадигма, антропоцентризм, лингвокультурология, язык, культура.

Abstract

Artemova Yu. The history of the formation and development of linguocultural studies in the context of the linguistic paradigms shift

Introduction. The linguistic paradigm of the 21st century acquired anthropocentric orientation and the language is being researched as a representative form of human consciousness and the product of creativity of a linguistic personality. The activation of culturology studies, i.e. clarifying the culture phenomenon, which includes the whole diversity of human activity and realization of such activity in the language, has become the expression of anthropocentric orientation in the field of humanities. Today in the development of humanities there is a trend towards integration and an urgent need for linguists to use the results of scientific researches, made by representatives of related fields of knowledge, such as culturology, ethnography, sociology, psychology etc. On the basis of such a trend, the study of the peculiarities of linguistic and cultural ties, the centre of which is human, became extremely acute. One of the most promising linguistic disciplines studying the connection between language and culture is linguocultural studies, the conceptual terminology and methodological apparatus of which is still in the stage of formation. In current research the main works of authoritative linguists in the field of linguocultural studies were analysed and certain differences in the opinions of the definition, object, subject and the basic notions of the new linguistic science were revealed.

The purpose of the article is to trace the formation of linguocultural studies as the topical field of linguistics in the context of scientific paradigms shift, so as to highlight the main views of linguists on linguocultural studies.

Methods. In the article the following methods are used: a general method of linguistic observation and description of language phenomena; the descriptive method and the method of analysis; the method of comparison and the method of selection and generalization of information; the method of comparison and critical understanding of the information.

Results. The theoretical significance of the results obtained is that the generalizations and conclusions, made on the basis of the selected and graded factual material, deepen the knowledge of linguocultural studies as a new interdisciplinary branch of linguistics science. The results of the research can be used in theoretical courses of linguistic stylistics and in special courses of linguo-stylistic analysis of the text.

Originality. The article attempts to outline the reorientation of modern linguistic research by analysing the process of scientific paradigms shift; several variants of the definition of

«linguocultural studies» proposed by authoritative linguists are presented and analysed; further development gained the search for the definition of the object, subject and the main unit of linguocultural studies.

Conclusions. *Consequently, more and more new fundamental researches in the field of linguocultural studies are emerging today, their methodological apparatus is actively developing, a detailed analysis of linguocultural units found in artistic works, folklore and religious discourses, legends, myths summarizing the results of human consciousness is being performed. It is becoming increasingly relevant to study the language as a carrier of cultural information, the language which accumulates all the benefits of national culture, language as the very phenomenon of culture.*

Key words: *linguistics, scientific paradigm, anthropocentrism, linguocultural studies, language, culture.*

References

1. Alefyrenko N. F. *Lynhvokulturolohyia. Tsennosno-smyslovoe prostaranstvo yazyka : [uchebnoe posobyie] / N. F. Alefyrenko – Moskva : Flynta, Nauka, 2010. – 352 s.*
2. Boduən de Kurtenə Y. A. *Yazykoznanie yly lynchvystyka XIX veka / Y. A. Boduən de Kurtenə // Yzbrannye trudy po obshchemu yazykoznaniiu. T 2. – Moskva : AN SSSR, 1963. – S. 3–18.*
3. Vereshchahyn E. M. *Yazyk y kultura. Lynhvostranovedenye v prepodavanyy / E. M. Vereshchahyn, V. H. Kostomarov. – Moskva : Yzd-vo MHU, 1990. – 246 s.*
4. Vorobëv V. V. *Lynhvokulturolohyia (teoryia y metody): monohrafyia / V. V. Vorobëv. – Moskva : Yzd-vo RUDN, 1997. – 331 s.*
5. Holubovska I. O. *Aktualni problemy suchasnoi lynchvistyky : kurs leksiï / I. O. Holubovska, I. R. Korolov. – Kyiv : Vydavnycho-polihrafichnyi tsentr «Kyivskiy universytet», 2011. – 223 s.*
6. Humboldt V. O. *Razlychyy stroeniya chelovecheskykh yazykov y eho vlyiany na dukhovnoe razvytye chelovechestva / V. Humboldt // Yzbr. trudy po yazykoznaniiu. – Moskva, 1984. – 400 s.*
7. Zhaivoronok V. V. *Ukrainska etnolynchvistyka : Narysy : navchalnyi posibnyk [dlya studentiv vyshchykh navchalnykh zakladiv] / V. V. Zhaivoronok – Kyiv : Dovira, 2007. – 262 s.*
8. Kovbasiuk L. A. *Suchasni lynchvistychni teorii: leksiïni, praktychni, samostiïni moduli ta testy: navch.-metod. posib. / L. A. Kovbasiuk, N. V. Romanova. – Kherson : Vyd-vo KhDU, 2008. – 96 s.*
9. Kononenko V. I. *Ukrainska lynchvokulturolohiia: navch. posibnyk dlya studentiv vyshchykh navchalnykh zakladiv / V. I. Kononenko. – Kyiv : Vyshcha shkola, 2008. – 327 s.*
10. Koppel O. *Paradyhma // Ukrainska dyplomatychna entsyklopediia: U 2-kh t. / Redkol. : L. V. Huberskyi (holova) ta in. – Kyiv : Znannia Ukrainy, 2004 – T. 2 – 812 s.*
11. Kun T. *Struktura naukovykh revoliutsii / T. Kun. – Kyiv : Port-Royal, 2001. – 228 s.*
12. Maslova V. A. *Lynhvokulturolohyia: Ucheb. posobyie dlya stud. vyssh. ucheb, zavedenyi V. A. Maslova. – Moskva : Yzdatelskyi tsentr «Akademyia», 2001. – 208 s.*
13. Matsko L. *Lynchvokulturolohichni analiz khudozhnogo tekstu / L. Matsko // Kultura slova. – 2011. – Vyp. 75. – S. 56–66.*
14. Selivanova O. O. *Suchasna lynchvistyka: napriamy i problem : pidruchnyk / O. O. Selivanova. – Poltava : Dovkillia-K, 2008. – 712 s.*
15. Seryo P. *V poyskakh chetvërtoi paradyhmy / P. Seryo // Fylosofyia yazyka : v hranytsakh y vne hranyts. T. 1. – Kharkov : Oko, 1993. – S. 37–52.*
16. Telyia V. N. *Ruskaia frazeolohyia. Semanticheskye, prahmatycheskye lynchvokulturolohicheskye aspekty / V. N. Telyia. – Moskva : Shkola «Iazyky russkoi kultury», 1996. – 288 s.*